

משא נרחום

מתורתו של מורנו הרב הגאון רבי נחום שיינין שליט"א

לע"נ הרבנית הצדקנית טובה גיטל בת הרה"צ ר' הלל כהן זצ"ל, שמסרה נפשה על תורת בעלה יבלחט"א

אברהם אבינו כהן גדול היה

משם, שנאמר (בראשית פ' יד' פסוק יח')
 „...והוא כהן לאל עליון“, כיון שהקדים ברכת
 אברהם לברכת המקום הוציאה מאברהם
 שנאמר „ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל
 עליון קונה שמים וארץ, וברוך אל עליון“,
 אמר לו אברהם וכי מקדימין ברכת עבד
 לברכת קונו (בע"י הגי' לברכת רבו) מיד
 נתנה לאברהם שנאמר „נאום ה' לאדוני שב
 לימיני עד אשית אויבך הדום לרגלך“,
 ובתריה כתיב „ושבע ה' ולא ינחם אתה כהן
 לעולם, על דברתי מלכי צדק“, – על דברתו
 של מלכי צדק, והיינו דכתיב „והוא כהן לאל
 עליון“, – הוא (מלכי צדק) כהן ואין זרעו כהן.
 ע"כ.

העולה מסוגיית הגמ' שם דאמנם אצל שם
 נפסקה כבר שושלת הכהונה מכל זרעו,
 והכהונה נתנה אחרי זה לאברהם וזרעו.

ג. ועוד מצינו מקור לכך במדרש תנחומא (חיי
 שרה פיס' ד') ...התחיל אברהם לבכות עליה
 ולומר אשת חיל מי ימצא ... (משלי פ' לא'
 פסוק י') ...מרבדים עשתה לה – אלו בגדי
 כהונה... ע"כ.

ובפרד"א פ' ל' מצינו חדוש גדול עוד יותר
 דלא רק דהוה כהן הדיוט אלא דהוה כהן גדול
 דז"ל שם:

„...וערך את האש ואת העצים ושלח ידו ולקח
 את המאכלת וככהן גדול הגיש את מנחתו
 ואת נסכו...“ ע"כ.

ד. מכל הנ"ל עולה להדיא דאברהם אבינו הוה
 כהן.

”ויקם אברהם מעל פני מתו... ואקברה מתי
 מלפני...“ (פ' כג' פסוק ג')

א. מלשון הפסוק משמע דאברהם אבינו הוא
 שרצה להתעסק בקבורתה ולקבורה בפועל.
 והנה אברהם אבינו היה דינו ככהן גדול,
 כדאיתא במדרש ויקרא רבה פרשה כה': „...ר'
 ישמעאל אומר אברהם כהן גדול היה, הה"ד
 (תהילים פ' קי' פסוק ד') נשבע ה' ולא ינחם
 אתה כהן לעולם...“ ע"כ.

דרשת המדרש תבואר היטב על פי האמור שם
 בהמשך הפסוק „ושבע ה' ולא ינחם אתה כהן
 לעולם על דברתי מלכי צדק...“ ע"כ.

וברש"י שם: אתה כהן לעולם על דברתי מלכי
 צדק, – ממך תצא הכהונה ומלכות להיות בניך
 יורשין את שם אבי אביך הכהונה והמלכות
 שנתנו לו. ע"כ.

ולא תקשי לך קשיא דהרי הדבר ברור דאם
 מלכי צדק שהוא שם בן נח כהן, – הרי כל זרעו
 אחריו כהנים, א"כ למה היה צריך אברהם
 להבטחה שלא תפסק שושלת הכהונה ממנו
 ומצאצאיו??

אך ביאר הדבר כבר רש"י שם בד"ה נשבע ה'
 ולא ינחם וז"ל:

לפי שהיה נתירא שלא יענש על האוכלסין
 שהרג, נאמר לו אל תירא אברם וגו' לא ינחם
 על הטובה אשר דבר עליך. ע"כ. דהיינו
 שהקב"ה לא יחזור בו מן הטובה שהבטיח
 לאברהם שיהיה כהן.

ב. אך האמת דיסוד זה שאברהם אבינו היה
 כהן נאמר באופן אחר בסוגיא ערוכה נדרים
 לב' ב' שבקש הקדוש הקב"ה להוציא כהונה

נטמא לה דמה שהיו בני חת יכולים לטפל בה
אין זה מפקיע משם מת מצוה שלו.

ז. וקשיא לן דהנה מצינו דמת ביו"ט יתעסקו
בו עממין ולא ישראל, הרי דמפאת קדושת
יו"ט לא דחינן איסורא דיו"ט מחמת המת,
וא"כ קשיא אמאי לא נימא דמפאת קדושת
הכהן לא נדחה איסורו בכהאי גוונא דיש
עממין שיתעסקו במת, ואיך שרינן לכהן גדול
להיטמא דחשבינן ליה כמת מצוה כשיש
עממין שיתעסקו במת.

ותירצנו בס"ד דחלוק דין טומאה של כהן
לגבי מת מצוה מדין מת ביו"ט, דבמת ביו"ט
אם נתיר לקבור ע"י ישראל הרי זה משום
דנדחה את איסור יו"ט מחמת המת, ולא דחינן
איסורא מחמת המת ולכן יתעסקו בו עממין,
משא"כ בטומאת כהן גדול למת מצוה
דילפינן לה מקרא ד, ולאחותו" הגדר הוא
דאין כלל איסור טומאה לגבי מת מצוה ואין
זה בגדר דחייה ממילא שרינן לכה"ג להיטמא
למת מצוה (שזה לדעת הרמב"ן והרא"ש כולל
גם כאשר יש עממין שיכולין להתעסק בו).

וממילא אתי שפיר דאין לדמות כה"ג במת
מצוה לאיסור יו"ט בכל מת.

וכן מצינו להדיא בדעת רש"י ברכות כ' א'
ד"ה שב ואת תעשה שאני שכתב בתוך דבריו
וז"ל...וטמאת גופו שהותרה לכהן ולנזיר
ליטמא למת מצוה דקא מעקר בידיים מפני
כבוד הבריות דלאו שב ואת תעשה הוא, היינו
טעמא דלא גמרינן מיניה דהתם לאו משום
כבוד הבריות הוא דדחי ל"ת דידא –
דמעיקרא כשנכתב ל"ת דטומאה לא על מת
מצוה נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים.
(אמנם התוס' שם ד"ה שב ואל תעשה שאני
חלקו על רש"י וכתבו דאף טומאת כהן ונזיר
במת מצוה הוו דחייה).

ח. ולפ"ז יוצא לנו חידוש גדול לדינא דאם
יהיה מת מצוה ביו"ט על אף דשרינן בסתם
מת מצוה לכה"ג להיטמא כל זה רק כאשר
עומד קדושת כהונה נגד טומאת מת ואז
אמרינן כאמור דכאשר הוה מת מצוה אין לו
איסור טומאה כלל ואין זה גדר של דחייה

ומפרקי דר"א עולה עוד יותר דלא הוה סתם
כהן אלא כהן גדול.

(ומה שנתכהן אברהם אבינו להיות ככהן גדול
נראה בפשטות מהפרד"א דעד העקידה היה
דינו ככהן הדיוט, ובגלל העקידה נתכהן
להיות כה"ג, לכאורה נראה דיש לזה קשר
לעקידה ולהלן בח"ב יבואר בס"ד אמאי הוצרך
לזה לעקידה).

ולאור זאת קשיא אליבא דהפדר"א כיון
דקיי"ל דכה"ג אינו מטמא לקרובים וא"כ איך
הותר לאברהם להטמא לשרה ולקבורה??!!
ומצאנו בצפנת פענח פרשת חיי שרה דהנה
איתא בנזיר נג' ב' ...והתניא איזהו מת מצוה
כל שאין לו קוברין, קורא ואחרים עונין אותו
אין זה מת מצוה, ואקשינן והא אית ליה ברא,
כיון דקאזיל באורחא, כמי שאין לו קוברים
דמי...ע"כ.

וכיון שיצחק לא היה שם שהרי הלך לאחר
העקידה ללמוד בבית מדרשם של שם ועבר
היה לשרה דין של מת מצוה ולכן נטמא לה
אברהם. ודו"ק.

ה. אמנם לכאורה אכתי קשיא אמאי נחשבה
כמת מצוה והא בודאי כל בני חת רצו וראו
לעצמם זכות להתעסק בקבורתה שהרי אמרו
לו ,,נשיא אלוקים אתה בתוכינו", וא"כ אין
היא מת מצוה?!

ו. אך האמת דאיתא ברמב"ן בתורת האדם
(קכט') וברא"ש (הל' טומאה סי' ב') דכתבו מת
מצוה זהו שמצאו בדרך ,,או בעיר של גויים
ואין לו קוברים", וממקום שמצאו אין יכול
לקרות ישראל שיענהו ויבא ליטפל בו
ולקברו...ע"כ. (ב"י סי' שעד' סעי' ג'. וכן הובא
בשו"ע שם סעי' ג')

וכן עולה להדיא מתוס' נזיר מג' ב' ד"ה והאי
מת מצוה הוא שכתבו בתוך דבריהם וז"ל:

...דלא שכיחי אינשי התם, פירש ר"י הבא
ליטפל במת מצוה אם יש שם ישראל שיכול
לטפל אף כי אינם קרובים לא ליטפל בהן
(כהנים) קרובים ... ע"כ.

הרי לנו שאע"פ שיש גויים שיטפלו בו הוה
מת מצוה. וא"כ שוב ניחא מאי דאברהם אבינו

אינו יכול לעבוד באנינות, ואמטו להכי אמרו חז"ל שם דהיה „ככהן גדול” דכהן גדול מקריב באנינות.

ועל אף מה שכתב הזית רענן דמשום שלא יהיה פסול אנינות הוצרך להיות כהן גדול, לכאורה קשיא דהא בבמה כשר גם אונן להקריב והרי פסול אונן הוא רק במזבח ולא בבמה???

אך האמת נראה לומר דכיון דעקד את יצחק על מקום המזבח כמבואר בפרד"א שם וברמב"ם הל' בית הבחירה (פ' ב' הלכה ב'), ומקום זה יש לו הלכה של מזבח אף כשהמזבח אינו בנוי.

והא ראייה דגבי נח שהקריב קרבן בצאתו מהתיבה נאמר „וירח ה' את ריח הניחוח”, וקיי"ל בזבחים קיט' ב' דאין ריח ניחוח בבמה ואיך היה ריח ניחוח? אך מיושב לפי מש"כ הרמב"ם בהל' בית הבחירה דמקום שהקריב נח את קרבנו הוא מקום המזבח, ואמטו להכי יש ריח ניחוח כיון דמקום זה נחשב כמזבח ולא כבמה, ה"ה הכא דעקידת יצחק היה במקום המזבח בהר המוריה (כמבואר ברמב"ם הנ"ל), ואמטו להכי אילו לא היה אברהם אבינו כה"ג היה נפסל לעשות יתר העבודות משום דהוי אונן בשחיטת יצחק ורק כה"ג מקריב באנינות.

וכן בהגדה של פסח בברכת גאל ישראל איתא „אשר יגיע דמם על קיר מזבחה לרצון” דרק במזבח יש מושג של „לרצון” דהיינו ריח ניחוח.

יא. וכן ראייה ברורה מהא דבפרשת העקידה שאל יצחק את אברהם „איה השה לעולה?”, ולכאורה קשיא אמאי שאל „איה השה לעולה?”, אולי רוצה להקריב פר או קרבן תודה?

ומטו בה משמיה דהגרי"ז זצוקלל"ה דאיתא במנחות נ' א' דחונכין את המזבח בתמיד של שחר ונאמר „ויבן שם אברהם את המזבח”, ולכן שאל איה השה לעולה דהוא תמיד של שחר, והלכה זו היא רק במזבח ולא בבמה, על כרחך דהיה למקום המזבח שם מזבח.

כלל, אך כאשר זה ביו"ט לא אמרינן דכל האיסורים הותרו במת מצוה, וא"כ איסור יו"ט שלגביו צריכין להגיע לגדר של דחייה, – זה לא הותר.

* * *

ט. אחר דברים אלו מצאנו חידוש גדול מאד לבעל ערוך השלחן דשדא נרגא בכל פסק ההלכה של הרמב"ן הרא"ש – וכפי שדייקנו גם תוס' כן – והשו"ע, והקשה (בסי' שעד' סעי' ג') וז"ל:

אבל הסברא תמוה דלמה נתיר לכהן לטמאות עצמו כשיכול לקוברו על ידי כותים, ומי גרע ממת ביו"ט ראשון שקוברים ע"י עממין.

ולכן נלע"ד דוודאי בכהי גוונא לא נתיר לו לכהן לטמאות את עצמו, אלא משום דמסתמא הכותים לא יעשו בחנם אלא בשכר, והכהן אינו מחוייב להוציא הוצאות כמ"ש רבינו הרמ"א בסעי' ג' וז"ל: „אם אינו מוצא שיקברוהו רק בשכר אינו חייב לשכור משלו אלא מטמא אם ירצה עכ"ל.

ולכן אינו קוברו על ידי כותים, אבל אם יכול לקברו בלא הוצאות על ידיהם אסור הוא לטמאות לו...ע"כ.

וכל דבריו חדשים, ומה גם דקושייתו על הראשונים על הרמ"א יסודם מכח קושייתו מי גרע ממת ביו"ט ראשון שקוברים ע"י עממין.

אכן כפי דברינו יש ליישב הקושיא מיו"ט וכפי דברינו כאן.

איברא דגם מכל פרשת אברהם אבינו לכאורה מוכח כדעת התוס' רמב"ן והרא"ש שאע"פ שיש עממין שרוצין לטפל בקבורתה נקראת שרה מת מצוה.

י. וצריכים אנו להסבר מאי האי דלצורך עקידת יצחק יהיה לאברהם אבינו שם כהן גדול דוקא.

ואף אם נימא דדין עקידת יצחק היה כדין קרבן אכתי סגי גם דיהיה כהן הדיוט?

אמנם כבר אסברא לן המג"א בפירושו זית רענן משום דאילו היה שוחט את יצחק לא היה יכול להמשיך בעבודה משום דכהן הדיוט

ואמטו להכי אמרינן דעולת תמיד היא רק מהר סיני ואילך, דרק כאשר חל על עם ישראל שם צבור אז אפשר להקריב קרבן תמיד שהוא של צבור. ואם כנים אנו בדברים אלו בעניותינו ובעניות דעתנו לא זכינו להבין אור דברי מרן הגרי"ז זללה"ה, דאיך יכול אברהם לחנוך המזבח בתמיד של שחר, הרי אף שאבות קיימו כל התורה כולה עם כל זה אין היכי תימצי שיקיימו מצות הקרבת תמידין דהא זה מיתלא תלי בדין שם צבור וזה לא היה לפני מתן תורה, ולכן לא שייך שיקיימו מצוה זו, דהא אין זה כשאר המצות. וצ"ע.

יב. (אמנם על דברי מרן הגרי"ז זללה"ה קשיא לן דבפשטות שני התמידים הם קרבנות צבור, ובאמת אפשר שהדבר נרמז בתורה דבפרשת הקרבת התמיד (פ' פנחס) נאמר על התמיד עולת תמיד,,העשויה בהר סיני", ומאי האי דנאמר העשויה בהר סיני והרי כל המצות כולן ניתנו בסיני וכבר תמהו כן רבים. יג. ונראה לומר דבאמת חלוקה מצות הקרבת התמיד משאר המצות. דרוב המצות היה ניתן לקיים אף לפני מתן תורה, ברם קרבן תמיד בהיותו קרבן צבור וכל החלות שם צבור על עם ישראל חל רק במעמד הר סיני, לא ניתן ואי אפשר להקריב קרבן צבור כשאר המצות.